

סיפור דוד ונת-שבע כזגם להולאת סיפור במקרא

79

שבבים – מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים.

הרב כשר, **תורת שלמה י"ג**, עמ' 303:

[בספר בן פורת לר"מ פלונישאן בשם חגרי"א]:
כי לא טוב עושים אנשים אלה הנתנים לעמל
נפשם לפרש דרשות חז"ל על פי פשט הכתוב
ויהיו תואמים יחדיו, ואף כי מחשבתם רצויה,
אבל מעשיהם אינם נכונים, כי רחוק הוא הדרש
מתפשט ולא יקרבו זה לזה לעולם, ע"כ.

ור"ב בשם חגרי"א בסי קריה נאמנה מרש"י פין
(צד 144): שלא ניגע לריק למצא לכל דרשות
חז"ל בפשט, ולעקש את הישרה, כאשר רבים
וכן חכמים, אשר מקנאדם לכבוד חז"ל נתנו
נפשם לקרב אל הפשט בזרוע את הדרשות
היותר רחוקות ממנו.

ב. ניתוח הסיפור

1. פשט הסיפור

הגדרה שימושית לפשט:

דברים העולים במפורש מן הטקסט ומן
הקונטקסט, תוך שימוש בהגיון ישר.

השתקפות העונש ה"אראבעתיים" בסיפורי דוד ובניו:

תחטא:

דוד + נת-שבע ← חריגת אורחה.

תעניש:

(1) דוד + נת-שבע ← מות הילד.

(2) אמנון + תמר ← חריגת אמנון.

ישב קדם נטועה. ואם חזעת לא תסבול הדובר,
או ישחית אשר בהרגשות יתבר, אז יבקש לו
סוד, כי שקול חזעת הוא היסוד. כי לא נתנה
התורה לאשר אין דעת לו, והמלאך בין אדם
ובין אלהיו הוא שכלו. וכל דבר שחזעת לא
תבחינתו, כפשוטו ומשפטו נפרשו, ונעמידנו על
מתכונתו, ונאמין כי ככה אמתו. ולא נגש קייר
לעוררים, ולפי צרכינו נמשוך הדברים.

רמב"ן, הקדמה להשגות על ספר המצוות לרמב"ם:
והני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד,
לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצוארי
רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם המור נשא
ספרים תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך
באשר לא יכלו רעיוני אדון לפניהם בקרקע
אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא
פנים בתורה. כי י"י יתן חכמה בכל הזמנים
ובכל הימים. לא ימנע טוב להחליכם בתמים.

גמרא תענית ה'ע"ב:

רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא, אמר
ליה רב נחמן לרבי יצחק: לימא מר מילתא;
אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: אין מסיחין
בסעודה, שמא יקדים קנה לויט ויבא לדי
סכנת. בתר דסעוד אמר ליה: הכי אמר רבי
יוחנן: יעקב אבינו לא מת. - אמר ליה: וכי בכדי
ספדו ספדנא וחנטו חנטינא וקברו קבריא? -
אמר ליה: מקרא אני דורש, שטאמר (ירמיהו ל')
"ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת
ישראל כי הנינו מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ

א. רבגי התורה

1. רב מובינות של הכתוב

סנהדרין ל"ד ע"א:

דבי ר' ישמעאל תנא: "וכפטיש יפוצץ סלע" –
מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא
אחד יוצא לכמה טעמים.

רמב"ן, השגות על ספר המצוות לרמב"ם, שורש שני
פסקה ב"ז:

והוא מאמרם "אין המקרא יוצא מידי פשוטו",
לא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו, אבל יש לנו
מדרשו עם פשוטו, ואינו יוצא מידי כל אחד
מהם, אבל יסבול הכתוב את הכל, והיו שניהם
אמת.

הרב קופרמן, **פשוטו של מקרא**, בשער המבוא:

עד כדי כך השתרשה התופעה הזו בתודעת
חובשי בית המדרש >...< "עין תחת עין" כממון,
היה לפשט האמיתי או היפוש הנכון, במקום
יהפירוש (ההלכתה) הנכון.

2. על פשט ועל דרש

ספרא תרוע י"ג, ב:

אמר לו רבי ישמעאל: חרי את אומר לכתוב
שתוק עד שאדרשו! אמר לו רבי אלעזר:
ישמעאל, דקל הרים אתה?

ראב"ע, הקדמה לפירוש התורה, הדרך השלישית:

אשר כל דבר מצוה קטנה או גדולה, בכף מאזני
חלב תהיה שקולה. כי יש בלב דעה, מחכמת

"ואתו הרגת בחרב בני עמון" – מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו – אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו. מאי טעמא – מורד במלכות הוה, דאמר ליה (שמואל ב' י"א): "ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חניס".

רש"י על גמרא כתובות ט' ע"ב:
 גט כריתות כותב לאשתו - שאם ימות במלחמה יהא גט מיזם כתיבתו והרי מת אוריה במלחמה.

תוספות שם, שם:
 ור"ת מפרש: כותב גט כריתות לגמרי בלא שום תנאי. ולפירושו קשה, אמאי קרי לה ספק אשת איש, הא הואי גרושה גמורה? ואומר ר"ת דקרי לה ספק אשת איש לפי שהיו מגרשין בניגא שלא יהא נודע ויקפצו עליהם בני אדם לקדשם...

בראשית רבה ס"ג, ח:
 וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני, דכתיב (שמואל א' יז) "וישלח ויביאהו והוא אדמוני", נתירא ואמר: אף זה שופך דמים כעשו! אמר לו הקב"ה "עם יפה עינים" – עשו מדעת עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג.

II התם אוניס הוה

בבלי כתובות ט' ע"א-ע"ב:
 ...והאמר רבי אלעזר: אין האשה נאסרת על בעלה - אלא על עסקי קינוי וסתירה וכמעשה שהיה! ... וכי תימא, מעשה שהיה¹ מפני מה לא אסרוה?

¹ מפרש רש"י: "וכמעשה שהיה - דבת שבע".

2. מדרשו של הסיפור

אנציקלופדיה תלמודית, ערך 'אגדה', טור קל"ב:
 אין למדים מאגדה. דברי אגדה אינם כדברי שמועה ודבר הלכה, אלא כל אחד דורש מה שעלה על לבו כדבר האפשר, ואומדנא הם, לפיכך אין סומכים עליהם... ואין לך ללמוד ממנה אלא מה שיעלה על הדעת.

I כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה

שבת נ"ו ע"א:
 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר דוד חטא – אינו אלא טועה, שנאמר (שמי"א י"ח): "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו" וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו? אלא מה אני מקיים (שמי"ב י"ב) "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע" – שביקש לעשות ולא עשה.

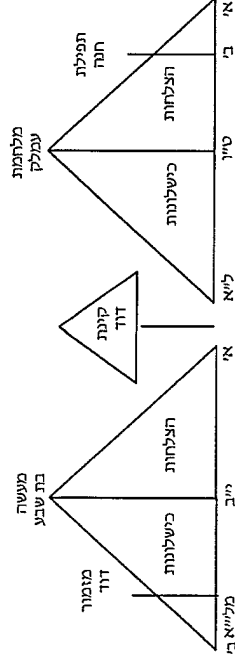
אמר רב: רבי דאיתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד;
 "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע" – רבי אומר: משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהו "ויעש" וכאן כתיב "לעשות" – שביקש לעשות ולא עשה.

"את אוריה החתי הכית בחרב" – שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנת.
 "ונאת אשתו לקחת לך לאשה" – לקוחין יש לך בה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:
 כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו...

(3) אבשלום + פילגשי דוד ← הריגת אבשלום.

(4) (אדניהו + אבישג) ← הריגת אדניהו.

י רדאי, "הכיאזם בסיפור המקראי", **בית מקרא** כ"י-כ"א, עמ' 63-61:

אברבנאל בפירושו על שמואל ב' י"א:
 הדברים האלה לחכמינו ז"ל הם דרכי הדרש ואין לי להשיב עליהם. ודי במה שאמר, רבי דאיתי מדוד מהפך בזכותיה. כי היה זה אלם דרך דרש, והיה רבי מהפך הדבר מחמתו לקרבתו והיותו מזרע בית דוד ולא כפי האמת! ואיך נאמר שביקש לעשות ולא עשה? והכתוב מעיד על המעשה הרע כולו בפרש. ואם דוד לא חטא, איך אמר חטאתי להשם? ולמה עשה תשובה מעולה, ואמר (תהלים נ"א ה') כי פשעי דעתי להקל בחטאת דוד, ולא אכתיש את האמת הפשוט... סוף דבר אם הכתוב קראו חוטא והוא הודה חטאו, איך היה טועה אדם בהאמינו! וטוב לי שאומר, שחטא מאוד והודה מאוד ושב בתשובה גמורה וקיבל ענשו ובזה נתכפרו עונותיו.

כשראה דוד את בת שבע, שהיתה ראוייה ומזומנת לו מששת ימי בראשית (סנהדרין ק"ז ע"ב), החליט שתקמת יורש לבית דוד ולעולם כולו היא משימה כל כך חשובה עד שהיא דוחה את האיסור של אשת איש. ומתוך קדושה של מצווה ומחשבה לשם שמים, הוא לקח את בת שבע על אף הכל. ... דוד חשב שמוטלת עליו החובה לעבור על איסור אשת איש, בדיןק כפי שאדם חייב לחלל את השבת כדי להציל את חייו של חולה.

חרב יעקב מדן, דוד ובת שבע – החטא העונש והתקוה, עמ' 21:

ובעניינינו טובים שבעה לשלונות ביצרא דעריקת ממחשבת פיגול אחת כזו, שבעני הקב"ה טוב שיגזול דוד אשה מבעלה ויוליד ממנה ממזר שיושיע את ישראל ויבנה את המקדש, ויקים שושלת של ממזרים עד סוף כל הדורות, שהיא תהווה את מלכות בית דוד. וקשים דבריו של הרב בעניינינו עד מאוד.

נבהערט שוליים 18 על ח"ל: [ומה דמיון יש לדוד שגזל מאדם אחר את אשתו? וכי אם שמענו שאדם מוסר את נפשו להצלת כלל ישראל, כלום נסיק מכך שאדם ימסור נפשו של אחר למען הצלת כלל ישראל?]

"אזייל אפרשינהו מאיסורא". אזל בתרייהו תלתא פרסי באמא. כי הוו פרשי מחדדי שמעיהו דקא אמרי: "אורחין רחיקא וצוותין בסמיא". אמר אביי: "אי מאן דסיגי לי חוה, לא חוה מצי לאוקומיה נפשיה". אזל תלא נפשיה בעבנורא דדשא ומצטער. אתא החוה סבא, תנא ליה: "כל הגדול מחביבו יצרו גדול הימנו".

גמרא קידושין פ"א ע"א:

הנך שבוייהתא דאתאי לנהרדשא אסקינהו לבי רב עמרם חסידיא אשקולו דרגא מקמייהו בהדי דקא חלפה חדא מנייהו נפל נהורא באיפומא שקליה רב עמרם לדרגא דלא חוו יכלין בי עשרה למדלייא דלייא לחחדיה סליק ואזיל כי מטא לפלגא דרגא איפשח רמא קלא נורא בי עמרם אתו רבין אמרו ליה כסיפתין אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם. בעלמא חדין ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי.

הרש"ר הירש בפירושו על בראשית י"ב, י-ג:

נלמד מתכמי התורה הגדולים, – והרמב"ן הוא ברדאי מן הגדולים שבחס: לעולם אין זה מתפקדנו ללמד סנוגוריה על גדולי ישראל. אין הם זקוקים לסנוגוריה שלנו, ואין הם סובלים אותה. התורה התומה בחתומת האמת, ואמת היא קו יסוד של גדולי פרשניה ומוריה...

סכנות מוסריות בסנוגוריה אפולוגטית

הרה"ג אביגדור נבנצל שיחות לספר בראשית, ירושלים תשמ"ט עמ' שפ"ו-שפ"ז:

(1) התם אונס הוה; ואיבעית אימא, כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל היצא למלחמת בית דוד - גט ברייתו כותב לאשתו, דכתבי: (שמואל א' י"ז) ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערובתם תקח; מאי ואת ערובתם תקח? תני רב יוסף: דברים המעורבין בינו לבינה.

מדרכי דאדון, "כל האומר דוד חטאי", **שמעתי 38**

תש"ל"ד, עמ' 16:

ואף-על-פי-כן ראינו שדוד לא עבר על איסור אשת איש – לפי כל חכמי התלמוד. והיינו מה שנאמר "כל האומר דוד חטא – אינו אלא טועה; בינו לבינה.

ג. והסופר מלמד כדרכו

תוספתא מגילה (ליברמן) ג', לח: מעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מיתרגם, והסופר² מלמד כדרכו.

מדרש בראשית רבה (תיאודור אלבק) פ"ז: מטרונה שאלה את ר' יוסי: "איפשר יוסף בן יו"י שנה היה עומד בכל חומאו היה עושה הדבר הזה?". הוציא לפניו ספר בראשית, התחיל קורא מעשה ראובן ויהודה. אמר לה: "אם אלוך שחן גדולים וברשות אביהם לא כיסה אותם הכתוב, יוסף שהא קסין וברשות עצמו כל שכן".

גמרא סוכה נ"ב ע"א:

כי הא דאבי שמעיה להחוא גברא, דקאמר להחיא אחתא: "נקדים וניזיל באורחא". אמר:

² מסכת שמחות דרבי חיי"ה ג', ו: "סופר זה מלמד תינוקות...".

